

Technology, Katowice, 2022, (pp. 22-77).

4. Dovgan, N., Fedorchenko, T., Yeromenko, E., Dikhtiarenko, Z., Kukushkin, K., Lavrentiev, O., Sergienko, Y., Khatko, A., Khimich, V., Shcherbina, Y., Pustoliakova, L., Hulai, V., Demchenko, N., Hrek, T., Vaskivska, T., Yeromenko, V., Ovsiukova, O., Zub, R., Melnik, B. (2021). Physical culture and sport in harmoniously developed personality formation. Volodymyr Prystynskyi, Tadeusz Pokusa (editors). Monograph. Publishing House WSZiA, Opole. 2021. 384. ISBN 978-83-66567-34-4. Part 6. Horting as the tool of comprehensive education of pupils, students, and cadets (pp. 272-357).

5. Fedorchenko, T., Boltivets, S., Dovgan, N., Dikhtiarenko, Z., Yeromenko, E., Kukushkin, K., Otravenko, O., Zavistovskyi, O., Khatko, A., Kolomoiets, H., Berezhna, T., Veselova, V., Steshyts, A., Khimich, V., Demchenko, N., Yeromenko, V., Grechana, L., Petrova, O., Kozlova, K., Ilnytskyi, I., Rebryna, A., Tsviha, A., Dehtyaryov, A. (2022). Ensuring Standards of Quality of Life in a Turbulent World. Monograph. Opole: The Academy of Applied Sciences – Academy of Management and Administration in Opole, 2022; pp. 623. ISBN 978-83-66567-48-1. Part 5. «Combat Horting as a means of physical education of a harmoniously developed, successful, a vitally active personality – pupils, students and cadets: results of research work» (pp. 498-597).

Т.Ю. Куниця, м. Київ

СОЦІАЛЬНІ ОРІЄНТАЦІЇ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У статті представлено результати дослідження соціальних орієнтацій дітей та молоді. Подано порівняльний аналіз змін, які відбулися від початку повномасштабного воєнного вторгнення в Україну і дотепер. Визначено, що найбільш поширеними серед підлітків та молоді є ліберально-соціальна, ліберально-споживацька, консервативно-радикальна, радикально-соціальна та соціально-екологічна орієнтації.

Ключові слова: соціальні орієнтації, діти, молодь, воєнний стан.

Українські реалії суттєво відрізняються від будь-яких воєнних конфліктів, що відбулися протягом останніх ста років. По-перше, воєнні дії фактично відбуваються в онлайн-форматі, тому щільно заповнене інформаційне поле потребує високого рівня розвитку аналітичних навичок і критичного мислення. По-друге, хоча українська нація має тисячолітню історію, формування в Україні політичної нації найактивніше почалося тільки 2014 року у зв'язку із загрозою зовнішнього воєнного вторгнення. Тому сформованість громадянської позиції, національно-патріотичне виховання набувають надзвичайного значення як чинники, що впливають на формування ціннісних і соціальних орієнтацій дітей та молоді як майбутніх будівничих української держави.

Саме ціннісні й соціальні орієнтації визначають духовний стрижень

особистості, відображують її ставлення до світу, до самої себе, визначають соціальну спрямованість і суть соціальної активності, наповнюють життя змістом, формують світогляд. Аналізуючи цінності й соціальні орієнтації, можна визначити рівень культурного розвитку суспільства, ступінь його цивілізованості, спектр інтересів, що превалюють у суспільстві.

Починаючи дослідження соціальних орієнтацій учнівської молоді, виходили з позицій про те, що соціальні орієнтації особистості як частина суспільних очікувань формуються в процесі життєдіяльності людини під впливом різних соціальних середовищ (зовнішній чинник), у яких функціонує особистість, та відповідно до її власних переконань і прагнень (внутрішній чинник) [3]. Відповідно до вікових характеристик молоді ця категорія найбільш гостро й активно реагує на зміни, що відбуваються в суспільстві, державі, світі. Діти у віці від 14 до 18 років уже не є просто ретрансляторами тверджень і позицій значущих дорослих чи авторитетних ровесників, а, навпаки, прагнуть самостійно осмислити та сформуванати власне ставлення до тих чи інших подій і суспільних явищ.

Перший етап дослідження розпочався 2021 року. І питання, які ставилися респондентам, не були пов'язані безпосередньо з війною, окрім ставлення до служби в армії. Але після 24 лютого ситуація в країні докорінно змінилася і у свідомості кожної людини відбулися зміни. Змінилися пріоритети та цілі, відбулася переоцінка цінностей взагалі і сімейних зокрема. Тому у квітні 2022 року було проведено нове опитування, яке дало можливість отримати актуальну інформацію та оцінити зміни, що відбулися, порівнявши отримані дані з попередніми результатами.

На початку січня 2023 року було проведено вибіркоче опитування серед дітей та молоді, які протягом війни перебували за кордоном. Частина респондентів на початок навчального року повернулася до України, частина все ще залишається за межами нашої держави.

Зупинимось докладніше на отриманих результатах на кожному етапі дослідної роботи.

Варто наголосити, що суттєво збільшилася кількість тих, хто зіткнувся з вимушеним переселенням. Якщо 2021 року серед наших респондентів таких було 10 %, зараз їх 65 %.

Пріоритетними освітніми завданнями у 2022 році 30,6 % визначили отримання нових знань, 12,9 % вступ до ЗВО, продовження навчання у своєму закладі освіти – 66,9 %, продовження навчання в закладах за місцем перебування 14,8 %, не мають таких пріоритетів 5,7 %. Серед опитаних, хто опинився в ситуації вимушеного переселення, відсоток тих, для кого дуже важливим є продовження навчання саме у своєму закладі освіти, складає 86,2 %.

За даними опитування 2023 року, дещо зменшилася кількість тих, хто хоче продовжувати навчання в освітніх закладах в Україні (51,9 %). Аргументами такого вибору стала адаптація до нового закладу освіти, наявність нового кола спілкування, більш лояльне ставлення педагогів, страх перед воєнними діями.

Загалом важливість продовження навчання і здобуття освіти в різних типах закладів освіти 2022 р. як «дуже важливо» зазначили 67,7 %, «скоріше важливо» 26,7 %, «не важливо» 3,9 %.

Щодо важливості в майбутньому роботи та кар'єри 60,6 % зазначили як «дуже важливо» і 31,4 % як «скоріш важливо».

До 95 % піднявся рівень орієнтованості на саморозвиток 2022 року, а на початку 2023 він знизився до 74,6 %.

Особистісне спілкування 87 % визначили як те, чого не вистачає. Нині цей показник знизився до 42,3 %. Проблеми технічного характеру (відсутність необхідних гаджетів, вільного доступу до інтернету) мають 25,7 %.

Такі демократичні цінності, як свобода слова, вибору, є необхідними та важливими для 98,2 % опитаних, і цей показник залишається незмінним.

Для 38 % стало надзвичайно важливим брати участь у суспільному житті свого населеного пункту, ще 48 % визначили це як «скоріше важливо». Водночас, як і під час пілотного експерименту, лише 19 % респондентів

вказали значущість суспільного життя громади як важливої частини власного. Зріс рівень зацікавленості в набутті знань і навичок щодо можливостей участі молоді в суспільному житті. На цей час серед тих, хто перебуває в Україні, цей показник складає 41 %.

В умовах воєнних дій суттєво підвищився рівень залученості до волонтерської й добродчинної діяльності (87,7 % проти 32,4 % до війни). Якщо до війни ініціаторами добродчинної та благодійної діяльності частіше виступали дорослі (вчителі, батьки), то тепер це часто ініціюється представниками учнівської молоді. 2023 р. рівень дещо знизився, але залишається досить високим – 81,3 %.

Для 22,4 % важливим є профорієнтаційний супровід. Близько 30 % випускників шкіл вказали, що цього року не планують вступати до ЗВО та закладів фахової передвищої освіти через те, що ті спеціальності, які вони обрали до війни, тепер не вважають перспективними та хочуть мати час на роздуми щодо професійного самовизначення. 2023 р. близько 60 % з тих, хто перебуває за кордоном, мають намір спробувати продовжити навчання в закладах вищої освіти за кордоном.

36,7 % респондентів вказали, що потребують соціально-психологічної та соціально-педагогічної допомоги. І їхня кількість тільки збільшується. 2023 р. 44,3 % опитаних визнали, що потребують допомоги.

І хоча з 2014 р. фахівці соціально-психологічної та соціально-педагогічної сфери вже набули певного досвіду роботи з особами, що постраждали в результаті воєнних дій, слід наголосити на таких аспектах проблеми:

- значно зросла кількість постраждалих, що потребують допомоги, відповідно має бути збільшена кількість фахівців, що будуть здатні її надати (Україна – перша європейська країна, що зіткнулася з питаннями допомоги й підтримки постраждалих від воєнних дій у XXI столітті в таких масштабах);

- нинішні переселенці набагато більше орієнтовані на повернення до місця свого постійного проживання та перебувають у стані «відтермінованого життя» (31,9 % не мають довгострокових планів, ще 32,2 % навіть не

замислювалися над цим), результати суттєво не змінилися і 2023 р. (30,7 % та 31,9 % відповідно);

- сім'ї, зокрема батьки, мають потребу в дієвих механізмах підтримки дітей в умовах війни (показник потреби дітей у підтримці з боку сім'ї та її згуртованості зріс до 90,7 % порівняно з 62,4 % до війни);

- прагнення молоді мати можливість самостійно вирішувати свої проблеми актуалізує потребу у створенні дієвого інструментарію для цього, надання практичних знань та набуття навичок самопомоги;

- питання правового і соціального захисту цивільного населення у воєнний час (2022 р. 39,2 % респондентів не мали достатнього рівня знань із цього питання; 2023 р. суттєвих змін не відбулося).

Нині соціальні інститути, суспільні установи, громадські організації мають брати участь у процесі виховання підростаючого покоління з метою стабілізації психологічного стану в умовах воєнного стану; розстановки соціальних орієнтирів на основі патріотичних, громадянських засад; привчання молоді до загальнолюдських норм, культури взаємин, спілкування і діяльності в умовах воєнного й післявоєнного стану.

Узагальнюючи отримані емпіричні дані, можемо констатувати, що найбільш поширеною серед підлітків та молоді є ліберально-соціальна орієнтація (28,4 %), ліберально-споживацька орієнтація властива 32,6 % респондентів, консервативно-радикальної орієнтації дотримуються 4,7 % опитаних, радикально-соціальна орієнтація виявлена в 14,2 %, а соціально-екологічна у 20,1 % респондентів.

Результати дослідження дають підставу для висновку, що соціальні орієнтації учнівської молоді формуються безпосередньо під впливом зовнішніх і внутрішніх державних процесів. Запровадження воєнного стану в країні, унаслідок якого значна кількість представників учнівської молоді набула статусу внутрішньо переміщених осіб чи біженців у країнах Європи, загострило увагу молоді на питаннях соціально-політичного характеру та змінило ієрархію цінностей і соціальних орієнтацій. Можна констатувати зменшення впевненості

молоді в завтрашньому дні, зростання ролі інформації та комунікації, збільшення рівня зацікавленості у волонтерській діяльності й роботі соціальних установ.

Результати дослідження можуть лягти в основу подальших соціологічних досліджень з метою створення освітніх, виховних, реабілітаційних, просвітницьких програм виховання сучасної учнівської молоді.

Список використаних джерел

1. Амеліна В. М. *Формування життєвих стратегій учнівської молоді: шляхи реалізації. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Інституту проблем виховання НАПН України за 2021 рік НАІР, м. Івано-Франківськ, Україна, стор. 6-10
2. Гарасимів Т. З. Сучасне розуміння соціального типу особистості. *Вісник Маріупольського державного університету. Сер. Право*. 2015. Вип. 9-10. С. 8-16.
3. Паніна Н. В. Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття і моральнопсихологічний стан в умовах тотальної аномії. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2001. № 1. С. 5–26.

І.В. Лаврентьєва, м. Київ

РОЗВИТОК УМІНЬ ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ УСПІШНОСТІ

У роботі зазначається, що формування життєвої успішності старшокласників є основною проблемою виховної практики, яка може вирішитися шляхом культивування певних умінь. Обґрунтовується ефективність використання особистісно орієнтованого, компетентнісного та синергетичного підходів як найбільш продуктивних для розвитку умінь старшокласників.

Ключові слова: *групова діяльність, вміння групової діяльності, життєва успішність, учні старших класів.*

Громадяни України переживають важкі часи через жорстоку та кровопролитну агресію Росії проти нашої країни. Як і в будь-які часи складних випробувань, найбільше страждають вразливі верстви населення: люди з інвалідністю, літні громадяни та діти.

Представники різних сфер трудової діяльності, які пов'язані із налагодженням взаємодії із дітьми, організовуються й роблять усе можливе, щоб допомогти учням у цей час. Педагоги проводять уроки з бомбосховищ, набувають знань і вмінь щодо роботи з дітьми із посттравматичним синдромом, віднаходять індивідуальні підходи до кожного учня відповідно до його потреб.